

ПРОБЛЕМИ ПЕРІОДИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ В НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ В. АНТОНОВИЧА

Сушко Вікторія,

студентка III-го року навчання

історичного факультету

Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

e-mail: vika.sushko.work@gmail.com

Науковий керівник: **Баран Богдан,**

асистент, кафедра історії України, археології та
спеціальних галузей історичних наук

Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Володимир Антонович не залишив після себе єдиної синтезуючої праці з української історії, але те, що він, як ніхто з попередників на ниві національної історіографії, розумів необхідність її створення, не викликає особливого сумніву. Власне, все своє наукове життя Антонович цілеспрямовано йшов до розв'язання цього завдання, вичікуючи слушної нагоди, коли рівень здобутків української історичної науки, з одного боку, і більш сприятливі для українства політичні обставини, з іншого, дали б можливість розв'язати це архіважливе для національної справи питання. На жаль, час такий настав тоді, коли престарілий і важко хворий Антонович вже фізично не міг виконати той величезний обсяг роботи, який обумовлює творення національної історичної концепції, і він залишив після себе лише своє бачення української історії у формі провідних ідей та загальної структури історичного процесу. Все це розпорошено по різних публікаціях, лекційних курсах і на перший погляд видається хаотичним, але, прилаштувавши провідні думки Антоновича стосовно національної історії до тематики досліджень, системи фактологічної констатації і національних напрямів загального синтезу, можна без упереджень зробити висновок про вияв виразного і продуманого підходу до даної проблеми.

Згідно Антоновичу, український історичний процес має кілька чітко виражених хронологічно періодів історичного розвитку. Перший з них, названий Антоновичем «Передісторія», охоплює найдавніші часи і доведений хронологічно до X ст. У ньому мають бути відтворені історико-географічні, етнографічні, антропологічні чинники та з'ясовано ранньоісторичний спектр історії України. На думку історика, цей перший період, пов'язаний не лише із слов'янським елементом, міг бути

збудованим на цивілізаційній основі, оскільки маса народів, у тому числі тюркського походження, є складниками українського етногенезу [4].

Другий період національної історії, якому Антонович дав назву «Київсько-Полуднева Русь», має виразний поділ на дві частини: «Київська держава» і «Удільно-Полуднева Русь». У ньому, на думку історика, має бути простежено процес складання давньоруської держави, прерогативи центральної влади, відношення до сусідів, внутрішній громадський лад і культура. Причому, окреслюючи хронологічно цей період, який охоплює X–XII ст., Антонович робить акцент не на давньоруській державі, а на так званому «удільно-вічовому» періоді, виділяючи історію Галицько-Волинської землі в зв'язку з першими чіткими, на його думку, проявами української ідентичності. Саме в цей час в історії викристалізовується поява української народності, як осібною і самоусвідомленого етносу [1, с. 67].

Третій період історії України, згідно Антоновичу, є «литовсько-польський» і хронологічно сягає 1362–1648-х рр. Це один з найважливіших етапів українського історичного процесу, оскільки він привів до завершення національної диференціації і поновив чітку межу між Україною та Московщиною-Росією [1, с. 68].

Четвертий період, «Козаччина», сягає ліквідації Гетьманщини і впровадження кріпацтва на лівобережній Україні. З XIX ст. розпочинається заключний, п'ятий етап у періодизації Антоновича української історії, який хоч і має назву політичного гатунку «Україна під російським і австрійським урядом», все-таки, як свідчать записи історика, більш пов'язаний з національно-культурним відродженням в українських землях [1, с. 69].

Наведена періодизація національної історії Антоновича не є чітко окресленою і науково обґрунтованою, оскільки ним опрацьовано лише два періоди: польсько-литовський та козацький, але вона засвідчує певну магістраль, схему майбутнього синтезу історичних досліджень, у тій мірі, як це уявлялось вченому наприкінці своєї наукової діяльності □3□. У ній досить виразно відбилися похідні теоретичні позиції Антоновича на проблему «тягlosti» історії українського народу.

XIX ст. В. Антонович не досліджував, але своє розуміння історичного розвитку він виразно виявив у безпосередній громадській діяльності, у своєму українському демократизмі, який він так різко протиставив польським аристократичним тенденціям. Увесь свій досвід історика-дослідника, свій історичний світогляд Антонович обернув на те, щоб осудити і в минулому, і в сучасному польську шляхту в Україні. Його документальна розвідка покликана не лише доказати українське походження шляхти Правобережжя, але й декларувати потребу її єднання з простим народом [3]. У зв'язку з цим XIX ст. вбачалось Антоновичу, як

час для створення активної групи української інтелігенції, що, спираючись на селянство, переборє шляхетські традиції і вкаже нові, демократичні форми суспільного життя. Перемога українства над польщизмом, демократизму над шляхетськими пережитками здавались Антоновичу поступальними вимогами культури і цивілізаційного поступу в майбутнє українського народу.

У концепції Антоновича майже зовсім відсутній аспект українсько-російських історичних взаємин. Він лише зазначає провідну ідею російського народу, пронизану абсолютизмом як такою, що протирічить з українським громадським демократизмом. Але не деталізує її в рамках наукових спостережень. Причину такого явища правдоподібно пояснює М. Грушевський, який вважав, що цьому сприяв як характер історичного матеріалу, на якому Антонович будував свої розвідки, так і тих обставинах політичного життя, на які йому доводилося постійно зважати. «Серед них, – констатує Грушевський, – щира оцінка українсько-російських відносин могла потягнути за собою наслідки не зовсім академічні, а оцінка ця не могла бути прихильною, оскільки московська централістична, нівеляційна політика була глибоко противна Антоновичу, ще більше, ніж Костомарову, якому великоруське життя було ближче по його уродженню і вихованню, тим часом як Антоновичу воно було зовсім чуже. Не тільки чисто народний побут великоруський, а й російське культурне життя, література зісталися йому чужими, як се не дивно в людині, що писала виключно майже російською і все життя працювала не так званім «загальноросійському ґрунті» [2, с. 12].

Висновки. Заслугою Антоновича є розмежування української і польської історії. Саме цим викликана його активна участь у польсько-українській науковій дискусії, яка точилась протягом другої половини ХІХ ст. на сторінках журнальної періодики. Поляку за походженням, Антоновичу вистачило мужності не лише відмовитись від польських історичних стереотипів, але й піддати їх гострій критиці, наперед знаючи, який резонанс вона може мати в тогочасній польській науковій і громадській думці. Безперечно, що спонукальним мотивом його виступів полемічного характеру було прагнення до наукової об'єктивності і через правдиву історію польсько-українських взаємин – до зближення двох слов'янських народів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонович В. Б. Перша лекція в Київському університеті. Вступна лекція до курсу історія. КС. 1992. № 3. С. 65–69.
2. Грушевський М. З соціально-національних концепцій Антоновича. Україна. 1928. Кн. 5. С. 3–16.
3. Кордуба М. Володимир Антонович. *Літературно-науковий вістник*. 1928. Кн. 6. С. 156–167.
4. Матеріали до біографії В. Б. Антоновича. Київ, 1929. 212 с.